

לכה את עבדך

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרכח
ערש"ק פרשת משפטים ה'תשע"ח

"עבד שהוא עברי" או "עבדו של עברי"?

איך "שורפים" את העולם?

דין שביתת "בן אמתך והגר"

עבודת ה' צעד אחר צעד

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת משפטים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרכח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מהר"ש [בבקשה שינסה עוד הפעם לבקש עבורו אצל אביו ה"צמח צדק"]. ענה לו ה"צמח צדק: מה רוצה אתה, אין באפשרותי לעזור לו, וביקש את המהר"ש להביא לו מדרש תנחומא. ה"צמח צדק" פתח את הספר בפרשת משפטים על הכתוב "אם כסף תלוה - ד' חונן דל, א"ר פנחס הכהן וכו' אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחייית אותו חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי חולי ולידי מיתה ואזכור אני להם את המצוה שעשית וכו' שאני משלם לך נפש תחת נפש".

כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש התפלא, מהי הכוונה בזה.

זה כבר מספיק...

כעבור כמה ימים נתקבלה ידיעה שבנו של החסיד שוחרר בלי כל סיבה, וה"צמח צדק" היה מאד מרוצה מכך.

כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש רצה לדעת מה אירע. כשכ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש הי' צריך, כעבור זמן קצר, לנסוע לויטבסק אל הרופא הייבנטאל הורה לבעל העגלה להביאו אל החסיד. כשהתראה עם החסיד בקשו לספר לו מה אירע ביום התייצבות הבן לצבא, ענה לו החסיד שאיננו יודע. ביקש כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש שישאל את אשתו, ואף היא ענתה שאיננה זוכרת. אולם תיכף נזכרה שבאותו יום נכנס יהודי עני לביתם וביקש לתת לו לאכול, ענו לו שטרודים מאד, הולכים הם לבית העלמין לעורר זכות אבות על בנם יחידם ואין להם זמן להתפנות אליו.

לאחר שהעני הפציר בהם באמרו שזה זמן רב שלא אכל, הוא רעב מאד וכיצד לא נותנים ליהודי עני לאכול - מכיון שבבית הכינו אוכל רב ובגלל העגמת נפש שלהם לא יכלו לאכול, נתנה האשה לעני לאכול לשובע ומכל טוב. מששמע המהר"ש כך, נענה ואמר: זה כבר מספיק...

מכך רואים, שכל פעולה טובה מביאה תועלת רב, וזה מראה על המעלה הגדולה שבמעשים ופעולות טובות בפועל ממש.

(תרגום מספר השיחות תש"ב עמ' 106-7 - ספר השיחות ה'תש"ב המתורגם ללה"ק עמ' קא ואילך)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

הצלת הבן בזכות מצות הצדקה

הצמח צדק מסרב לברך את חסידו; מצות הצדקה שהצילה את הנותן ונותנת
אוכל לעני שהצילה מגיוס לצבא

אם בקף תלוי
(משפטים כב, כד)

"אינני יכול לעזור לך במאומה"

פעם אחת בא חסיד אחד מויטבסק אל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

אנשי ויטבסק היו ידועים כקמצנים בעניני צדקה. אוכל הם כן היו נותנים לעניים
ואילו כסף לצדקה היו נותנים רק בהכרח.

החסיד סיפר לרבי, שבנו יחידו צריך לעמוד לצבא [הצאר, ברוסיה], ואותה שנה
היתה קשה מאד, שאף בנים יחידים היו לוקחים לצבא, ובקש החסיד את ברכתו של
ה"צמח צדק".

ענה לו הוד כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק": "אינני יכול לעזור לך במאומה". עד כמה
שהחסיד הפציר - קיבל אותה תשובה.

נכנס החסיד אל אדמו"ר הרבי מהר"ש, שהי' מקורב אליו, וסיפר לו ככל האמור.
נכנס הרבי מהר"ש אל אביו ה"צמח צדק" וביקש עבור החסיד. ברם, גם לו ענה ה"צמח
צדק" אותה תשובה שאינו יכול לעזור לו במאומה.

"נפש תחת נפש"

יומיים לפני מועד התייצבותו של הבן לצבא, שלח החסיד שליח מיוחד אל הרבי

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש

"עבד שהוא עברי" או "עבדו של עברי"?

מהי הקס"ד לומר שב"עבד עברי" הכוונה ל"עבדו של עברי"? / איך שמר אברהם את
אליעזר כעבדו יותר משבעים שנה, הרי קיים את כל התורה כולה? / ביאור דברי רש"י על
התיבות "עבד עברי" ושקו"ט בהחילוק בין "עבד אברהם" ל"עבד עברי"

(עי' לקוטי שיחות חט"ז עמ' 251 ואילך)

ח. פנינים ... עיונים וביאורים קצרים

מדוע מגיע לעבד עונש רציעה? / מדוע לא הביא רש"י "בהן בבית הקברות"?

ט. יינה של תורה

איך "שורפים" את העולם?

"לשרוף" את העולם / "ענן" או "עשן"? / הקב"ה עושה שביל לנשמה בתוך העשן!

(עי' לקוטי שיחות חט"ז עמ' 275 ואילך)

יג. פנינים ... דרוש ואגדה

מתי מותר לשבור את הגוף? / לא להיות משועבד לגשמיות

יד. חידושי סוגיות

בגדרי דין שביתת "בן אמתך והגר"

יבאר דיוק ל' הרמב"ם גבי היתר מלאכתם לעצמם, ויסיק דהרמב"ם והרשב"א כאן נחלקו
לשיטתייהו בהגדרת עצם חיוב שביתה דבן אמתך והגר

(עי' לקוטי שיחות חט"א עמ' 119 ואילך)

יח. תורת חיים

"מעט מעט אגרשנו"

מעט מעט אגרשנו (משפטים כג, ד)

כא. דרכי החסידות

הצלת הבן בזכות מצות הצדקה

אם בקף תלוי (משפטים כב, כד)

נעשה בשלימות ובהידור יותר. ומועיל לבריאות בגשמיות ורוחניות.

(אגרות קודש ח"א עמ' קפב)

הסדר הנכון בתקון המדות

התחלה וסדר בתקון המדות:

מובן שאין לקבוע מסמרות בזה, שהרי תלוי הרבה בתכונת הנפש של כל אחד ואחד ואין דיעותיהם שוות, ולכן יתייעץ עם זקני אנ"ש אשר בסביבתו, המכירים אותו, או שיפרט עניניו לפנייהם, והם יורוהו. ונקודה כללית בתקון האמור הוא, הליכה צעד אחד צעד מדרגא לדרגא ולא דלוג וקפיצה, שאין ענינם אלא הוראת שעה לעת מן העתים.

כמובן הדברים אמורים בהנוגע רק לגדרים ופרישות בשטח האמור, שהרי מה שאסור אסור לעשות ואין לחכות לימים עד שיגיע לדרגא שיבינו האיסור וכו' שלכן לא רק דילוג וקפיצה הסדר בזה כי אם עקירה לגמרי ממקום הראשון למקום חדש, ומובן ריחוק המקומות מן הקצה אל הקצה, ועל פי המבואר בתניא, שהעובר אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים אסור וקשור הוא בידי החיצונים ר"ל.

והשומר אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים מתקשר ומתאחד על ידי זה עם אין סוף ב"ה, יעוין שם.

(אגרות קודש ח"ה עמ' תקמד)

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"עבד שהוא עברי" או "עבדו של עברי"?

מהי הקס"ד לומר שב"עבד עברי" הכוונה ל"עבדו של עברי"? / איך שמר אברהם את אליעזר כעבדו יותר משבעים שנה, הרי קיים את כל התורה כולה? / ביאור דברי רש"י על התיבות "עבד עברי" ושקו"ט בהחילוק בין "עבד אברהם" ל"עבד עברי"

בריש פרשתנו: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם" (כא, א-ב).

והנה, זו הפעם הראשונה שנאמר בכתוב **"עבד עברי"** [משא"כ בפרשת וישב (לט, יז) נאמר "העבד העברי", בתוספת ה"א, וממילא ברור שהכוונה לתאר את העבד עצמו] – ולכאורה יש מקום לדון, האם הכוונה שה**עבד עצמו** הוא עברי או שהוא עבד **לאדון עברי**?

ב. לכאורה אפשר הי' להוכיח ממה שמצינו אצל אליעזר שאמר (חיי שרה כד, לד) **"עבד אברהם אנכי"**, וברור שהתיבה השני' מתייחסת לאדון – שהוא **"(עבד) ש"א אברהם"** – ולא לעבד. וכן הוא בירבעם שנאמר בו **"עבד שלמה"** (דהיי"ב יג, ו). וכעין זה במה שנאמר על משה שהי' **"עבד השם"** (ברכה לד, ה. יהושע א, א) – שגם שם פשוט ש"השם" לא מתייחס לעבד עצמו.

אלא שיש לחלק, משום שבכתובים הנ"ל התיבה השני' היא שם פרטי, ולכן ברור שאין בה כוונה לתאר את העבד עצמו; ואילו בנידון דידן, המלה **"עברי"** אינה שם פרטי אלא תואר – ובזה יש מקום להסתפק, האם היא באה לתאר את העבד או את אדוניו?

ברם כד דייקת בסגנון הכתובים נראה פשוט שהתיבה השני' באה לתאר את מהותו

של העבד עצמו. ולדוגמא, כן מצינו בדברי-הימים (דהי"א ב, לד) שמדבר שם על אחד מבני שבט יהודה שנקרא "ששן", והכתוב אומר "וַיֵּשֶׁן עַבְדֵּי מִצְרַיִם וְשָׂמוּ יֶרֶחַ" – הרי שה"מצרי" מתאר את העבד עצמו, ומעתה מובן גם בענינו, שה"עברי" מתאר את העבד עצמו.

ואכן, כאשר הכתוב בא לתאר (לא את העבד עצמו, אלא) את אדוניו של העבד הוא נוקט "עבד לַאִישׁ עַמְלִיק" (שמואל-א ל, יג) – כי אם ה' אומר "עבד עַמְלִיק" היינו מבינים שהעבד עצמו הוא עמלקי, ולכן דייק "עבד לַאִישׁ עַמְלִיק" שדוקא כך מתייחס ה"עמלקי" לאדוניו של העבד.

ונמצא, שהפשטות ב"עבד עברי" היא שהעבד עצמו הוא עברי, וכמו שבאמת למדו בכל המפרשים.

ג. אמנם בפירוש רש"י כאן מאריך בזה באופן בלתי רגיל, וזה לשונו:

"כי תקנה עבד עברי – עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מִיִּשְׂרָאֵל, ועליו הוא אומר 'שש שנים יעבוד'; ומה אני מקיים 'והתנחלתם אותם', בלקוח מן הנכרי, אבל בלקוח מִיִּשְׂרָאֵל יצא בשש – תלמוד לומר: 'כי ימכר לך אחיך העברי', לא אמרתי אלא באחיך".

ולכאורה תמוה, מה ראה רש"י להביא בכלל את הסברא ש"עבד עברי" פירושו "עבדו של עברי" (והוצרך להביא ממרחק לחמו כדי לשלול זאת ולהוכיח שהפירוש הנכון הוא שהעבד בעצמו הוא עברי)?!

ובלשון הט"ז (בפירושו דברי דוד על רש"י כאן): "קשה, כיון דסתם 'עבד עברי' בכל מקום פירושו שהוא עברי, למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני שנלקח מעברי?"

ותגדל התמיהה, שהרי רש"י בעצמו פותח את פירושו: "עבד עברי – עבד שהוא עברי". כלומר, גם רש"י הבין שזה הפירוש הפשוט והישר (ה"מושכל ראשון") של התיבות "עבד עברי" – ומה איפוא גרם לו לחזור בו ולהסתפק בדבר ("או אינו אלא עבדו של עברי וכו'")?

ד. ונראה לבאר:

כשיצאו ישראל ממצרים יצאו "ברכוש גדול" (לך טו, יד), הן מחמת הכלי כסף וזהב וכו' ששאלו מהמצריים, והן מחמת ביזת הים "שעטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים" (רש"י בשלח טו, כב).

וכיון שהיו בני ישראל אז בעשירות גדולה ומופלגה, אינו מסתבר כלל שהי' ביניהם

לא לפתע פתאום, לאט לאט וביגיעה

...הנקודה היא, אשר העבודה בקדושה היא לאט לאט וביגיעה. ובמילא אין לתבוע מהשי"ת אשר עמהם יהי' נס ולפתע פתאום בלא יגיעה מתאימה יהפך מן הקצה אל הקצה.

ולאידך גיסא מובטחים הם על פי פסק דין תורתנו הקדושה יגעת ומצאת, ובפרט שזיכם השי"ת ולומדים הם... תורת החסידות, ואף שלא בשקידה ומסירה מתאימה, אבל על כל פנים אפילו מעט אור דוחה הרבה חשך, ולא צריכים לעשות רעש וצריכים לשמור הבריאיות בגשמיות, וכפסק הרמב"ם "היות הגוף בריא מדרכי השם הוא", ולאט לאט להתקרב לעבודתו ית', ולא להתפעל מה שהתעוררות היא רק לרגע ואחר כך הולכת ועוברת, כי לזה יש עצה פשוטה והוא השקידה בלימוד התורה בכלל והשקידה בלימוד תורת החסידות בפרט, שהיא המביאה לאהבתו וליראתו ית'.

מובן מאליו אשר כל זה צריך להיות מבלי שיהרסו סדרי הישיבה בה נמצאים, אלא יסדרו זה אחרי ההתייעצות עם המשפיע שלהם...

(אגרות קודש חז"ל עמ' עפ)

צעד אחר צעד – הצלחה ברוחניות ובגשמיות

כל התעוררות בתחלה – רובה אור, ובמילא עומדים בהתפעלות ובחיות בגלוי. אבל תכליתה – שתפעול כמעשה בפועל, ומדי יום ביומו, היינו "להלביש האור בכלים", ולכן מוכרח שתתעלם ההתפעלות, ולא יורגש כל כך החיות, כ"א העשי' בפועל. וזהו – התכלית. ואל ישמע לפיתוי היצר הרע שהנ"ל צריך להביאו לעצבות, ח"ו. כי אם לעבוד עבודה מסודרת, אורות בכלים מרובים דוקא. והסדר בקדושה הוא "מעט מעט אגרשנו", הן בלימוד התורה הן בקיום המצות (ומהם – אהבת ישראל), ולא בפעם אחת או בקפיצה [מלבד במקרים מיוחדים].

ולכל זה מוכרח – גוף בריא, ולכן צריך להתנהג באופן המתאים לזה בעניני אכילה, שתי', שינה וכו'. וכלשון התניא פ"ז [האוכל בשרא שמינא דתורא כו' להרחיב דעתו לה' ולתורתו כו' כעולה וכקרבן"]. וכיון שהתורה נתנה רשות לרופא – הרי כשיש איזה ספק בזה, או איזה מיחוש – צריך לשאלו ולעשות כהוראתו. וכשהולכים בכל הנ"ל צעד אחר צעד – מצליחים ברוחניות, ובמילא גם בגשמיות.

וציונו השי"ת על השמחה בכל זה, ורואים במוחש, שכל דבר הנעשה בשמחה – הוא

מציאות של "עבד", שהרי כל זה שאדם נמכר לעבד הוא מחמת עניות וחוסר ממון (שהיא המביאתו למכור עצמו, או להגיע למצב של גניבה ו"אם אין לו ונמכר בגניבתו" (פרשתנו כב, ב)).

ומעתה, כיון שפרשת "ואלה המשפטים" באה מיד לאחר מתן תורה, זמן קצר לאחר יציאת מצרים וקריעת ים סוף, מתאים שייאמרו לכל לראש משפטים וציוויים הנוגעים להם בשעה זו ובמצב זה –

[וכמו הציוויים הראשונים שלאחר מתן תורה (בסוף פרשת יתרו): "לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשו לכם. מזבח אדמה תעשה לי. . . מזבח אבנים תעשה לי", שכיון שהי' להם ריבוי כסף וזהב הוצרך להזהירם שלא לעשות "אלקי כסף" ו"אלקי זהב" וגם לא מזבח מכסף וזהב אלא דוקא מ"אדמה" ו"אבנים"] –

וקשה לומר שיתחיל דוקא במציאות שהיתה אז כל כך רחוקה מעולמם, ישראלי שהגיע לעוני גדול וכו' עד כדי כך שנמכר לעבד!

וזהו איפוא שיעור דברי רש"י, שבתחילה הוא מפרש את התיבות "עבד עברי" במשמעותן הפשוטה – "עבד שהוא עברי", אמנם מיד לאחר מכן הוא חוזר ומסתפק בדבר, כי מצד המשך וסדר הכתובים נראה שעדיף לפרש על מי שאינו "עברי" בעצמו, אלא "עבד כנעני וכו'", שזה הי' יותר שייך במציאות אז.

[ולמעשה מלשון הכתוב בעשרת הדברות שמזכיר "עבדך ואמתך" (יתרו כ, י"ד), ומשמע קצת שהיו להם אז בפועל עבדים ושפחות. ואולי קנו מתגרי אומות העולם וכו' ב].

ה. ועדיין יש להבין את האריכות ברש"י, דלכאורה גם אם הוצרך להזכיר הסברא שמדובר כאן על עבד כנעני שהוא "של עברי", הי' צריך להזכירה בקיצור נמרץ ולדחותה, ומה טעם האריך בפרטי?

אלא:

כאשר רש"י מזכיר הסברא שהמדובר כאן הוא ב"עבד כנעני של עברי", הרי אנו נזכרים באותו עבד כנעני שמצינו כבר בסיפור המקרא, והוא אליעזר שהי' "עבדו זקן ביתו" של אברהם העברי (חיי שרה כד, ב).

ומעתה מתעוררת מיד הקושיא, איך אפשר להעלות על הדעת שהכתוב כאן מדבר בעבד כנעני ועליו הוא אומר "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם" – בשעה שאברהם הרי קיים את כל התורה עד שלא ניתנה (כמפורש ברש"י – תולדות כו, ה), והוא החזיק את אליעזר כעבדו עשרות שנים!

[כבר בברית בין הבתרים – שהיתה בהיות אברהם בן שבעים (פרש"י בא יב, מ) – הי' אליעזר עבדו של אברהם (ראה לך יד, ב. טו, ב), ולאחר מכן שלחו אברהם בתור "עבדו זקן

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

"מעט מעט אגרשנו"

עבודת ה' בסדר מסודר צעד אחר צעד, ולא בקפיצה ודילוג
מן הקצה אל הקצה

מעט מעט אגרשנו

(משפטים כג, ל')

כיבוש הארץ הרוחנית

...ובמה שכותב אשר מרגיש הוא שינויים במצב רוחו בהנוגע לעבודת השי"ת ואהבתו, הנה אל יפול לבו על זה חס ושלום, וכמבואר בתניא¹ ובכמה מקומות בתורת החסידות, אשר הנ"ל בא במלחמת היצר, שלפעמים זה קם וזה נופל, ולפעמים כו' וכו'.

וכמו שבכבוש ארץ ישראל בפעם הראשונה הי' הסדר "מעט מעט אגרשנו", הנה כן הוא בחיי כל אחד ואחד מישראל בכבוש ארץ ישראל הרוחנית בחלקו הנופל לגורלו, שאין הכבוש נעשה בבת אחת אלא מעט מעט, ועל ידי יגיעה שדוקא באופן כזה, כהודעת רבותינו ז"ל² יגעת – ומצאת.

והוא הדין לענין ההתרכזות, שכדרך בני אדם המצב הולך לטוב צעד אחר צעד ולא מן הקצה אל הקצה (לבד במקרים יוצאים מן הכלל), נכון יהי' לבו בטוח ב"היוצר³ יחד לבם", אשר ברצונו של העובד הדבר תלוי, ואף אם לפעמים רואים נסיגה לאחור, צריכה הנסיגה לעורר כחות נוספים ואומץ נוסף, ולא ח"ו נפילת הרוח. וזוהי הדרך לנצחון סופי במלחמה זו.

(אגרות קודש ח"א עמ' פב)

(1) פרק כו.

(2) מגילה ו, ב.

(3) תהילים לג, טו.

ביתו" להביא אשה ליצחק בנו, והי' זה בהיות אברהם בן מאה וארבעים (ראה תולדות כה, כ), כלומר, שאליעזר הי' עבד לפחות שבעים שנה!]

וליישב זה מפרש רש"י ומבהיר, שבוודאי אין הכתוב כאן מדבר בעבד כנעני שנקנה מנכרי (כמו אליעזר), וכל הסברא לפרש את הכתוב בעבד כנעני היא דוקא בעבד כנעני שנקנה מִיִּשְׂרָאֵל; אמנם למעשה גם סברא זו נדחית היא, כי הכתוב מדבר בעבד שהוא בעצמו עברי, וכהמשך דברי רש"י, וק"ל.

הנ"ל, ואין מקום שתומשך עליו תורת שבת (כיון שאינו "כעבד עולם" של ישראל).

ועתה תתחוויר ההוספה "**בפרהסיא**", דלשי' הרמב"ם עבד זה (שדינו כגר תושב) אינו מופקע מעצם חיוב שביתה, ואדרבה חיוב שביתה חל עליו מצד עצמו, כנ"ל, הלכך סד"א דגם כשהותר לו לעשות מלאכה הרי היתר זה הוא רק בצנעא אבל לא בפרהסיא, כדי שלא יהי' הדבר כאילו אין עליו כלל חלות ענין השבת (עיי' ריטב"א ונמוק"י יבמות שם); ולכך הוזקק הרמב"ם להוסיף ולחדש שאף לשיטתי' אינו כן, אלא שמותר לעשות מלאכה אפילו בפרהסיא, כי אף שגברא זה יש עליו דין שבת, הרי זה "כישראל בחול", דאף ישראל יש עליו דין שבת ומ"מ בזמן החול הרי מצד החפצא דהזמן אין כאן שום דין שביתה, ואף הוא מעין זה, דהגברא מצ"ע יש עליו דין שביתה אבל החפצא דמלאכה זו (שלעצמו) אין בה שום חיוב שביתה.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מדוע מגיע לעבד
עונש רציעה?

ורצע אדוניו את אונו כמרצע

ומה ראה אונו להרצע בו? אמר רבן יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע (בא, ה. רש"י)

יש לתמוה, הרי אין דרכו של רש"י להביא שם בעל המימרא, ומדוע כאן הביאו בשם "רבן יוחנן בן זכאי"?

ויש לבאר על דרך הרמז:

לכאורה יש לשאול, הרי מדובר כאן על מי שנמכר כי אין לו שלם על גניבתו או שמכר עצמו, ובדרך כלל אלו הם עניים מרודים שגנבו או מכרו עצמם מצד גודל דחקם, וא"כ, מדוע מגיע להם עונש חמור כל כך – רציעת האוזן? וגם אמירת "אהבתי גו" את אדוני" לכאורה אינה דבר חמור כל כך, שהרי אמירה זו באה מצד זה ש"אהבתי גו" את אשתי ואת בני" שעליהם נאמר "הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד" (תהלים לג, ט. שבת קנב, א), ובצאתו לחפשי יהי' מוכרח להפרד מהם!

והתירוץ לזה מרמז רש"י בזה שמאמר זה הוא מרבן יוחנן בן זכאי, שמצינו בו בפרט מעלת התורה וגמ"ח:

ריב"ז חי בעת החורבן במצב של עניות ודחקות, ומ"מ "לא הלך ד' אמות בלי תורה", ו"ארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד" (סנה' א, א), והוא דאג בשעת החורבן שתתקיים תורה בישראל (גיטין נו, ב). וגם ריב"ז הפליא מאד ענין גמילות חסדים עד שהשווהו לבית המקדש (אדר"ג פ"ד, ה).

וכזה נרמז שלא יכול העבד לטעון, שהתורה אמרה לשאת אשה ו"הוא אמר ויהי", שהרי בתורה גם כתוב שלאחר שש שנים יצא לחפשי. וכן לא יכול לטעון שהתורה אמרה "לא יחדל אביון מקרב הארץ" שהרי בתורה גם כתוב "לא תגנוב", וגם התורה דאגה ליהודי דחוק ועני בזה שציוותה "אם כסף תלווה", וא"כ לא הי' לו לגנוב או למכור עצמו

היא פרט ודין ב"מלאכתנו", בשביתת איש ישראל (ובשו"ת שם כ' דהוא דומיא דשביתת שורו וחמורו), וא"כ עבד שכבש תחת ידינו הרי בעשיית מלאכה עבור רבו הרי הוא מבטל שביתת רבו בשבת. ולהכי ס"ל דאסור לעבד ערל (וכן גר תושב שאינו כבוש תחת ידינו) לעשות מלאכה אפילו לישראל אחר שאינו אדונו כאשר הישראל מצוהו לעשות מלאכה עבורו, שאז הרי זה כאילו הישראל עושה מלאכה על ידי העבד והגר תושב (והא דלא אמרינן כן בכל אמירה לנכרי דתיאסר מה"ת, כבר ביאר הרשב"א בחידושו שם דהוא גזיה"כ); ורק כשאין ישראל מצוהו על המלאכה מותר לו (מה"ת) לעשות מלאכה גם עבור ישראל.

משא"כ להרמב"ם שביתת העבד והגר תושב שייכת להעבד והגר עצמם. ולכן האיסור הוא רק בגר תושב שהוא שכירו ולקיטו של ישראל, שהוא כבוש תחת ידינו, וכביאור רבינו הוקן שם בדעת הרמב"ם, דשכירו ולקיטו הרי הוא "כעבד עולם", וכיון שהישראל "מושל בגופו להשתעבד בו כמו בבן אמתו ממש", לכן נמשכת ע"י תורת שביתת שבת לענין עשיית מלאכה לרבו. והלכך ס"ל שגם אם הגר תושב עושה מלאכה לישראל רבו שלא מדעת רבו ה"ז אסור – כי אין האיסור מצד שביתת הישראל, אלא מצד שביתת הגר תושב עצמו. ולאידך ס"ל דסתם גר תושב (שאינו לקיטו ושכירו של ישראל) העושה מלאכה לישראל, אפילו בציווי דהישראל – אין בזה איסור מן התורה, כי בגר תושב כזה לא שייכא גדר שביתת

העבד או השפחה עושין מלאכת רבן שלא מדעתנו וניכר שאינן עושין לדעתו שהוא מותר ואינו מצוה להפרישו", וכן זה שאסורים אפילו לישראל אחר, ה"ז רק "כשיש שם אמירה דישראל, אבל בלא אמירה דישראל מותר ואפילו עושה על דעת ישראל". אבל מפשטות לשון הרמב"ם משמע דס"ל שאסור במלאכה לצורך ישראל רבו, בין מדעתו ובין שלא מדעתו (וכן מפורש בקרית ספר כאן), ולא הותרה אלא מלאכת עצמו.

ונ"ל דבאמת פלוגתא אחת היא בגדר שביתת בן אמתך והגר, דמצינו לחקור בגדרה (כעין החקירה הידועה בחינוך אי הוי מצות האב או מצות הבן, עיי' רש"י ותוס' ברכות מח ע"א), דאפ"ל דהוי פרט בדיני שביתת הישראל, ולא דין בבן האמה והגר עצמם, פי' דשביתתם היא בכלל שביתת בעליהם כי כשעושים לו מלאכה חסר בשביתתו שלו; ואפ"ל דהשביתת שייכת (גם) לבן האמה והגר תושב עצמם, שעבדו של ישראל וגר תושב השייך לו חל חיוב על גופם להיות במצב של שביתת (אלא שאזהרת דבר זה היא על הישראל, דלהיותו הבעלים אחראי הוא שיקיימו הדין שע"הם), וזה שאסורים רק במלאכת רבם ולעצמם מותרים במלאכה הוא לפי שאיסורם נובע משייכותם לישראל, ולכן האיסור שע"הם הוא בחלק שבהם השייך לישראל – עבדות מלאכתם עבור הישראל.

והנה ז"ל הרשב"א בחידושו ליבמות מח: בהגדרת האיסור "שלא לעשות מלאכתנו על ידי עבדינו ולא על ידי גר תושב", היינו ששביתת עבד וגר תושב

לעבד אלא הי' לו להשתדל וללוות גמ"ח. ולכן מגיע לעבד זה עונש רציעה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 87 ואילך)

מדוע לא הביא רש"י
"כהן בבית הקברות"?

כי תראה חמור שונאך רובין תחת משאו

וחדלת מעווב לו עווב תעווב עמו

ומדרשו... כי תראה חמור וחדלת, פעמים שאתה חרל ופעמים שאתה עוור, הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו וחדלת, או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת (בב, ה. רש"י)

במכילתא (ע"פ) הובא גם כדוגמא ל"וחדלת" – "הי' בין הקברות אל יטמא", ויש לעיין מדוע השמיט רש"י דוגמא זו.

ויש לומר הביאור בזה:

בפירושו בא רש"י לבאר את הפירוש שהביא תחילה ש"וחדלת" הוא "בתמי", שהאדם עלול לחשוב שיכול לחדול מקיום המצוה. ולכאורה יוקשה מדוע רק במצוה זו עלול אדם לחשוב שיכול לחדול מקיומה? ואין לומר שהקס"ד הוא רק כשמדובר על "חמור שונאך", שהרי גם בפסוק שלפני זה מדובר על "שור אויבך" ולא נתפרש בו הקס"ד לחדול מהשבת השור!

ועל זה מפרש רש"י שהטעם לקס"ד זה הוא מפני שמצינו שתי דוגמאות בהן האדם פטור מן המצוה: א. "זקן ואינו לפי כבודו", שבוה רואים שחיוב פריקה נדחה מפני כבוד האדם. ב. "בהמת נכרי ומשאו של ישראל", שבוה רואים שאין המצוה מצד צער בעל חיים, שהרי בבהמת נכרי פטור. ומכיון שמצוה זו נדחית לפעמים, לכן עלול האדם לחשוב שגם במצבים אחרים הוא פטור ממנה.

ובזה יובן מה שהשמיט רש"י הדוגמא של כהן בבית הקברות, שהרי טעם הפטור שם אינו מצד הקולא שבמצות פריקה אלא מצד חומרת טומאת כהן, ועל כן אין בזה ראי' כלל על הקולא במצות פריקה.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"א עמ' 125 ואילך)

עליו איסור שבת לענין מלאכה בשביל רבו עדיין עשה בשביל עצמו כרגיל (בפרהסיא) עכשיו נמי אעשה כו' (כעין הא דסוכה מא ע"א, ועיי' נמי פסחים צב ע"א). קמ"ל דלא חיישינן ומותר בפרהסיא, כישראל בחול דלא נאמר דחיישינן שיתרגל עיי"ז למלאכה בשבת.

ובעומק יותר י"ל דהרמב"ם כאן לשיטתו בכללות גדר שביתת בן אמתך והגר, דלהלן כ' "הואיל וגר תושב עושה מלאכה לעצמו בשבת וגר צדק הרי הוא כישראל לכל דבר, במי נאמר וינפש בן אמתך והגר, זה גר תושב שהוא לקיטו ושכירו של ישראל כמו בן אמתו, שלא יעשה מלאכה לישראל רבו בשבת אבל לעצמו עושה, ואפילו ה' זה הגר עבדו הרי זה עושה לעצמו". והשיג עליו הרשב"א (הובא במ"מ) דלאו דוקא לקיטו ושכירו של ישראל אלא כל גר תושב ועבד ערל אסור במלאכת ישראל (שאינו רבו), והרשב"א לשיטתו ד"עבד ערל כגר תושב מה גר תושב אסור במלאכתו אף על פי שאינו כבוש תחת ידינו אף כשאסרה תורה עבד ערל לכל ישראל אסרה" (שו"ת הרשב"א ח"א סי' נט ועוד). והמגיד משנה רצה להציע דבאמת אף הרמב"ם ס"ל כהרשב"א ושכירו ולקיטו לאו דוקא, אולם רבינו הזקן בשולחנו במהדו"ב לסי' רנב ודש הוכיח בארוכה דהרמב"ם בדוקא נקט שכירו ולקיטו ודלא כהרשב"א.

ועוד נח' הרמב"ם והרשב"א בענין זה (ונראה קצת כעין היפוך הדיעות), דהרשב"א כ' (בשו"ת שם) "שאלו ה' "

[ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' אלף תקכה ביאר דההוספה "בפרהסיא" הוא "לפרושי להברייא", ולכאורה ר"ל דהרמב"ם ס"ל לפרש מחלוקת התנאים שבברייא שנחלקו אי אסור לעשות מלאכה בפרהסיא ושרי רק בצנעא כישראל בחוה"מ או שעושה גם בפרהסיא כישראל בחול. מיהו פירוש זה צ"ע דלפ"ז לא ימצא הסבר בכוונת רע"ק "כישראל ביו"ט", דלא אשכחן שייכות לצנעה ופרהסיא. ויותר נראה כפשטות הכוונה דנחלקו לענין סוג המלאכה, כדפרש"י, ובאמת כן מפורש להדיא בירוש' יבמות פ"ח ה"א בכוונת הפלוגתא עיי"ש].

וי"ל בהקדים מש"כ הרמב"ם (הל' איסור"ב פי"ד ה"ט. הל' מילה פ"א ה"ו) דעבד כגון דא שלא מל ולא טבל אינו דבר רצוי ע"פ הדין, כי כל עבד ברשות ישראל צריך שיוכנס לכלל עבדי ישראל במילה וטבילה, ורק שכשלא רצה העבד מגלגלין עמו י"ב חודש עד שימול ויטבול ואסור לקיימו יתר על כן כשהוא ערל, ונמצא שמצב של עבד כזה הוי כעין מצב הכנה בלבד עד שיבוא לכלל עבדי ישראל הכשרים ויהי' בו דין עבד בשלימות; ולהכי קס"ד שהיתר מלאכתו צ"ל באופן שלא יסתור ויבלבל ההכנה לתכליתו להיות מכשרי עבדי ישראל, וגם מלאכה שעושה לעצמו יעשנה דוקא בצנעא (וכעין הא דאסרו כמה מילי לקטן דילמא אתי למסרך אחר מנהגו כשיגדיל, עיי' שבת קלט סע"א. עירובין מ:). ובסגנון אחר קצת, קס"ד דחיישינן שלאחר שימול ויטבול ויתחייב בשבת לגמרי יאמר דאשתקד אף שהי' "

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

איך "שורפים" את העולם?

"לשרוף" את העולם / "ענן" או "עשן" / הקב"ה עושה שביל לנשמה בתוך העשן!

כאשר עלה משה אל ה' לאחר מתן תורה, מתאר הכתוב (בסיום פרשתנו) את מראה ההר: "וישכון כבוד ה' על הר סיני, ויכסהו הענן. . ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר. . יבוא משה בתוך הענן ויעל אל ההר". ובביאור עניין אותו "ענן", כתב רש"י: "ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו".

ויש לתמוה בדבר זה, דמאחר ונאמר בכתוב "ענן", שענן הוא עניין המוכן וידוע ומפורסם לכל, מה לו לרש"י להמחיש ולומר שהוא "כמין עשן". ובפרט, שהלא ענן מתהווה מן המים, כמפורסם, ועשן עולה מאש השורפת, והם עניינים שונים לחלוטין.

ויש לבאר את פנימיות ענין ה"ענן" וה"עשן" שהיו בהר סיני במתן תורה ובסיום פרשתנו, ואזי יתברר כיצד "ענן" שבפרשתנו הוא מין "עשן", אלא שמכל מקום ראוי לקרותו "ענן", וגם יתבאר מה שיש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת הבורא ית"ש מעניין הליכת משה ב"שביל" שבתוך הענן נראה גם במקור הדברים ביאור הדבר בדרך הפשט, לשיטתיה דרש"י בביאור פשוטו של מקרא].

"לשרוף" את העולם

עניינו של מתן תורה הוא להמשיך את קדושתו ית' בעולם הזה הגשמי. וזהו כל עיקר מה שנתחדש במתן תורה, שעד אז לא היה בכוח בני ישראל להחדיר קדושה בדבר

גשמי, ורק ממתן תורה ואילך ניתן להם העוז והאפשרויות להפוך את הגשמיות לחפצא של קדושה ומצווה (ראה ספר המאמרים מלוקט שבט עמ' תיט ואילך. ושמ"נ).

והנה, כל הנמצאים בכל העולמות כולם, אין להם שום מציאות עצמית מצד עצמם, והקב"ה הוא המהווה אותם מאין ליש בכל רגע ורגע ממש (ראה בארוכה תניא חלק שער היחוד והאמונה). וממילא צריכים היו להרגיש שאין להם מציאות עצמית והם בטלים ומבוטלים לפני אדון הכל, ופשיטא לא להתנגד ולהסתיר על גילוי אורו ית'.

אלא שמכל מקום ברא השי"ת את העולם הזה הגשמי באופן שהסתיר וכיסה על אור הקדושה, עד אשר נבראו נמצאים שמרגישים עצמם ליש ודבר נפרד ממנו ית' רח"ל, ואינם בטלים אליו בהרגשתם, עד כדי כך, שעד מתן תורה לא היה שייך להחדיר ולגלות את אור הקדושה בענייני עולם הזה הגשמיים.

וכאשר נגלה מלך מלכי המלכים במתן תורה, אזי לראשונה הוחדר אור הקדושה בגשמיות העולם, ופעל הדבר "ביטול" כללי בעולם, שפחתה הרגשת המציאות העצמית שלו, והוא נתבטל במידה מסוימת לפניו ית'.

והתבטלות זו נרמזת בעניין ה"עשן" שהיה על הר סיני, וכפי שיתבאר לקמן.

"ענן" או "עשן"?

במתן תורה נאמר "והר סיני עשן כולו, מפני אשר ירד עליו ה' באש" (יתרו יט, יח). וכאמור, עשן זה קשור לעצם עניינו ופעולתו של מתן תורה (בהבא לקמן ראה תו"א צד, א. רד"ה וכל העם תש"ד. ועוד):

עשן כפשוטו, עולה מן הדבר הנשרף, ועל כן הוא משתנה גם לפי אופן הדבר הנשרף. כאשר הוא דבר דק ועדין הנשרף בנקל ובמהרה, אזי עשן השריפה יהיה דק ונקי. ואם יש בדליקה דברים עבים וגסים הנשרפים בקושי, יעלו מן הדליקה תימרות עשן עבה ועכור.

וממילא, בשעה שנתגלה אורו ית' על תבל ויושביה במתן תורה, ונפעל "ביטול" כללי בגשמיות העולם, הרי התבטא ביטול זה גם באופן גשמי במה ש"הר סיני עשן כולו". עשן זה ביטא את מה שהעולם נתבטל ו"נכלה" ו"נשרף", והרגיש כיצד מציאותו מתבטלת לפני בוראו.

ועשן זה שבמתן תורה היה עשן כבוד וסמך ביותר, "והר סיני עשן כולו". ה"שריפה" והכליון היה בעולם גשמי שלא נתבטל מעולם כהוא זה, וזהו רק תחילת ביטולו ושריפתו. ועל כן ה"עשן" העולה מביטול זה, הוא עשן סמך וכבוד כמשל שריפת דבר גס ועב.

אמנם, בסיום פרשתנו מדובר כאשר עברו כמה וכמה ימים מעת מתן תורה, והעולם כבר קיבל זיכרון ועידון וביטול מסוים בעקבות הגילוי שהיה במתן תורה. ועל כן כאשר נתגלה "כבוד ה'" על הר סיני, היה זה באופן של "ענן":

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בגדרי דין שביתת "בן אמתך והגר"

יבאר דיוק ל' הרמב"ם גבי היתר מלאכתם לעצמם, ויסיק דהרמב"ם והרשב"א כאן נחלקו לשיטתייהו בהגדרת עצם חיוב שביתה דבן אמתך והגר

ההלכה) "גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו כישראל בחולו של מועד (בדבר האבד, רש"י), רע"ק אומר כישראל ביו"ט (אוכל נפש, רש"י), ר' יוסי אומר גר תושב עושה בשבת לעצמו כישראל בחול, רש"א אחד גר תושב ואחד [עובד כוכבים] עבד ואמה התושבים עושין מלאכה בשבת לעצמן **כישראל בחול**", והלכה כר"ש.

ועצ"נ דבשלמא ר"ש הוצרך בלשונו לשלול שאר השיטות דאינו כחול גמור, אבל הרמב"ם שלא הזכיר שיטות אחרות, מה לו צורך לשלול, ולמה לא יכתוב ההיתר בסתם ודי לו (ובשו"ע סי' דש אכן סתם המחבר כן). וגם עדיין לא נת' ההוספה "בפרהסיא", מהיכי תיתי לא יותר בפרהסיא אחר שהיתר גמור הוא.

כתב הרמב"ם הל' שבת פ"כ הי"ד "כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו . . שנאמר [בפרשתנו] למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר. עבד ואמה שאנו מצווין על שביתתן הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקיבלו מצות שהעבדים חייבין בהן, אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו אלא קיבלו עליהן שבע מצות שנצטוו בני נח בלבד הרי הן כגר תושב ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא כישראל בחול". וצ"ב ההוספה "**בפרהסיא כישראל בחול**", ומה לא די אם יכתוב "מותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמן" דשמעין דהיתר גמור הוא.

והנה הל' "כישראל בחול" מקורו בברייתא דכריתות ט ע"א (ששם מקור

"ענן" אינו חומר הבא מכליון דבר מה, ולאחר מתן תורה, מכיוון שהעולם היה מזוכך יותר, לא עלה "עשן" מהתגלותו של השי"ת אלא רק "ענן".

אך גם לאחר מתן תורה פעלה התגלות כבוד ה' שהעולם יתבטל יותר אל השי"ת ו"יכלה" יותר, ולכן גם "ענן" זה מפרשו רש"י שהוא "כמין עשן" לרמז שגם כאן נפעל ביטול החומר, רק שמכיון שהעולם כבר נזדכך, לכן לא הי' זה עשן ממש, אלא "ענן" שהוא "כמין עשן".

הקב"ה עושה שביל לנשמה בתוך העשן!

ויש ללמוד מעניין ה"עשן" שבהר סיני הוראה נפלאה בעבודת האדם את קונו:

יכול האדם לטעון: מה לי להתעסק בהחדרת הקדושה בדברים הנחותים שבעולם, ואם צריך להחדיר את הרגשת הביטול וה"שריפה" בעולם, מה שהוא בטל תדיר אל הבורא שמהווה אותו מאין ליש, הנה די במה שיחדיר הכרה זו בחלקים העדינים ומזוככים יותר שבעולם, אבל לא במקומות הנמוכים ונחותים ביותר.

ועל כך מלמדת תורה, שתכלית הכוונה בכל עניין התורה ומצוותיה, מרומזת כבר בעת מתן תורה: האש והעשן היו בהר דווקא ולא בעצים וכיוצא. ההר עשוי מאבנים ועפר שאינם ראויים להישרף כלל, ומכל מקום פעל מתן תורה ביטול וכליון גם בחומר הגס והנחות ביותר. כי התורה ניתנה בכדי שיחדירו קדושתו ית' בכל מקום ופינה בעולם, גם הנידחת ונחותה ביותר.

ואם יטען אדם, שמאחר ועליו להתעסק בהחדרת אור הקדושה למקומות נחותים, הרי הוא ירא להתלכלך מעצם ההתעסקות עם עניינים אלו, שהרי "המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן" (תניא פכ"ח). ואם כן, הרי עליו למשוך ידיו מהתעסקות עמהם, בכדי שלא ירד יחד עמם.

הנה על כך מסופר בדברי חז"ל, שכאשר עלה משה והלך בתוך הענן, שהוא ה"עשן" הנוצר מזיכון דברים הגשמיים – "עשה לו הקב"ה שביל בתוכו":

כאשר בא יהודי לזכך את ענייני העולם הגסים והנמוכים, הנה יש בו את בחינת "משה" שבו, שהיא הנשמה האלוקית אשר בקרבו (תניא פמ"ב). והקב"ה עושה "שביל" לנשמה, שתוכל להתעסק בכליון ושריפת ישות ומציאות העולם, ויחד עם זאת היא מהלכת בתוך "שביל", ואינה מתלכלכת, ונשארת נקיה ודבוקה בו ית' בתכלית.

פנינים

דרוש ואגדה

מתי מותר לשבור את הגוף?

כי תראה חמור שונאך רובין תחת משאו
וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו
פעמים שאתה חרל פעמים שאתה עזוב כו' הי' בין
הקברות אל יטמא
(כג, ה. מכילתא)

ידוע פירוש הבעש"ט על פסוק זה (הובא בלוח
היום היום" כח שבט): **כי תראה חמור** – כאשר
תסתכל בעיון טוב בהחומר – הוא הגוף, תראה
– **שונאך** – שהגוף שונא את הנשמה, ועוד תראה
שהוא – **רובין תחת משאו** – שהגוף מתעצל
ב"משא" שנתן לו הקב"ה שידוכך ע"י תומ"צ.
ואולי יעלה בלבבך – **וחדלת מעזוב לו** – שלא
תעזור לגוף, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את
החומריות, הנה לא בזה הדרך ישכון אור התורה,
כי אם – **עזוב תעזוב עמו** – לברר את הגוף ולזככו
ולא לשברו בסיגופים.

ועל פי זה יש לבאר את הפירוש הפנימי בדברי
המכילתא:

כאשר האדם חוטא הרי גופו יורד ל"מקום
המיתה והטומאה" (לשון התניא פכ"ב), ונמצא,
שה"חמור" – הגוף – הוא **"בין הקברות"**. אמנם
נשמת האדם לעולם אינה יורדת למקום הטומאה,
ו"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'" (תניא
ספכ"ד), ולכן במצב זה הגוף נמצא **"בין הקברות"**
אך הנשמה היא **"בת כהן"** (ראה זוהר פרשתנו צה, א
ואילך), ואינה "נמצאת" שם.

והנה מבואר בכמה מקומות (ראה תניא אגה"ת
ספ"א, שו"ע אדמו"ר הזקן חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד)
שלמרות שברך כלל אין לאדם לסגף עצמו, הרי
תעניות של תשובה מותרות הן. והנה "וחדלת
מעזוב לו", שכאשר חטא האדם וה"חמור" הוא
"בין הקברות" אזי מותר לו לסגף עצמו כדי לשוב
אל ה' [וראה במקור הדברים, ביאור נפלא מדוע רש"י לא
הביא דוגמא זו, כי ס"ל לרש"י המפרש עומק ופנימיות

קדושתו של יהודי שלא יתכן לומר שגוף האדם נמצא "בין
הקברות" גם בעת החטא].

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"א עמ' 130 ואילך)

לא להיות משועבד לגשמיות

ורצע אדוניו את אונו במרצע

ומה ראה אונו להרצע כו' און זאת ששמעה על הר סיני כי
לי בני ישראל עבדים כו' עבדי הם ולא עבדים לעבדים,
והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע
(כא, ו. רש"י)

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

ישנם כאלו הטורדים כל כך בעסקיהם הגשמיים
במשך ששת ימי החול עד שהם "עבדים לעבדים"
– לרצונם הגשמי, כאדם זה הקונה אדון לעצמו
למשך שש שנים. וגם בבוא יום "השביעי" – יום
השבת קודש, שבו צריך "לצאת חפשי", לשבות
ולנוח מכל עניני חול – אינם רוצים "להשתחרר"
מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים, אלא
מוטרדים הם ומשועבדים לעסקיהם.

ועל זה באה ההוראה:

הקב"ה ציוה "כי יי בני ישראל עבדים" –
שענינו של האדם הוא לעבוד ולהיות "משועבד"
להקב"ה בלימוד התורה וקיום המצוות, וזוהי
תכלית ירידת נשמתו לעולם הזה. ומכיון שזהו
ציווי הקב"ה המחייב את הכל, הרי בוודאי ניתנו לו
הכח והיכולת הדרושים למלאת תכלית זו.

ועל כן גם בימי החול, בעסקו בעניניו
הגשמיים, אין לו להיות משועבד לעסקיו באופן
של "עבד לעבדים", כי אם אדרבה, לעסוק בהם
"לשם שמים" ולהשתמש בהם כדי להיות עבד
להקב"ה. ואז, כשבא יום השבת קודש, הרי הוא
יכול לקדש, להבדיל ולהגבי' עצמו לגמרי מעניני
חול, ולעסוק בלימוד התורה ובעבודת השי"ת
בלבד.

(ע"פ לקוטי שיחות חו"א עמ' 97)